

որ ամէն առտու ժամը 4^{ին} զինքը ար-
թընցընէ . և որովհետեւ անով ալ չէր
կրնար ելլել, պատուիրեց որ արթննա-
լուն պէս՝ երեսին վրայ թըջած լաթ
մը կամ ուրիշ բան մը ձգեն, ինչուան
որ կամաց կամաց վարժեցաւ կանուխ
ելլելու :

„Վանթ գերմանացի փիլիսոփան
միշտ ժամը 5^{ին} կ'ելլէր, և անկողինը
բոյն հիւանդութեանց կ'անուանէր :

„Սուրբ գրոց մէջն ալ շատ տեղ կա-
նուխ ելլելուն օգուտները և ուշ ելլե-
լուն վնասները կը նկարագրուին . ինչ-
պէս Սողոմոն Ղապկաց զբքին մէջ կ'ը-
սէ . “Ս'ինչե ցերթ յորսայսեալ կաս, ու
վատ, կամ երբ 'ի քնոյ զարթիցես .
փոքր մի ննջիցես, փոքր մի նստիցիս,
փոքր մի նիրհիցես, փոքր մի հանգու-
ցանիցես զձեռն քո 'ի վերայ լանջաց :
Բայ հասանիցէ 'ի վերայ քո իբրեւ ըզ-
չար ուղևոր տնանկութիւն, և կարօ-
տութիւն իբրեւ զժիր սուրհանդակ ” :

„Ս'էկ խօսքով, մարդուս կենաց
պատուական դրամագլուխը մի միայն իր
անցուցած ժամանակն է . ան մարդը
միայն շատ և երկայն ապրող կը սեպուի՝
ով որ իր ժամանակը ամենեւին պարապ
և անպտուղ չանցընէր . ըսել է թէ ու
որ իր բոլոր կենացը երրորդ մասը հա-
զիւ քունի համար կը կորսնցընէ :

ԱՐՈՒԵՍՏ ՊԱՅՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ .

Ձի պահողներու հարկաւոր գիտնալիս :

Ձի պահողները պէտք է անանկ ձի
առնեն՝ որ սրտերնին փակչի . վասն զի
մարդս սիրած բանին աղէկ խնամ կ'ը-
նէ . և ձին ալ աղէկ խնամ ու սէր կ'ուզէ :

Որչափ որ քաղցր և անուշ վարուիս
հետը, այնչափ կ'ուրախանայ և մար-
մնով կը գիրանայ . բարկութիւն ու հայ-
հոյանք չուղեր, շուտով կ'իմանայ սիր-
տը կը նեղի, մարմնով ալ կը հալի :

Ուստի աղէկ տեսակ ձի պահող մե-
ծերը արաբացի ձիապան կը պահեն,
որոնք թէ որ նեղսիրտ բնութիւն չու-
նենան նէ՝ սիրով ու անուշութեամբ կը
վարուին հետը, սուլելով՝ խաղ կանչե-
լով դարման կ'ընեն, և ուրիշ բաներուն
ալ աղէկ ուշադիր կ'ըլլան :

Նոյնպէս բուրդար ձիապաններն ալ
ձիու աղէկ կը նային, թէ և խիստ ալ
կը վարուին :

Ձին աշխոյժ կենդանի է, երգերու
ու նուագարաններու ձայները կը սիրէ,
խաղալ կը սկսի, հանդէսներու մէջ
կ'ուրախանայ՝ որպէս թէ ինքն է որ կը
փառաւորուի, բայց տիրոջը փառաւո-
րութեանը համար կ'ընէ :

Շատերը ձի կ'առնեն, ու թէ որ
անով բաղդաւորութեան մը հասնին
նէ՝ ալ ձեռքէ չեն հաներ :

Շատերն ալ մեծ ուշադրութիւն
կ'ընեն առած կենդանիներուն գոյնե-
րուն, վասն զի կը կարծեն թէ ոմանց
աս գոյն կենդանին՝ ոմանց ալ ան գոյն
կենդանին աղէկ կուգայ : Նոր վրայ ար-
տաւոց պատմութիւն մը ընեմ, որ փորձ
ընողները իբրեւ ճամարիտ պատմեցին
ինծի՝ : Վէժութեայէն Ուշագ եր-
թալու ճամբուն վրայ Տէվրէնտին մօտ
աչք մը ջուր կը պղպջայ, բայց դար-
ձեալ իր մէջը անյայտ կ'ըլլայ : Թէ որ
մէկը ուզենայ դիտնալ թէ ինչ գոյն ձի
կրնայ իրեն բանին գալ, ճերմակ թաշ-
կինակի մը ծայրը հանկուրց կ'ընէ, ան
ջրին աչքին մէջը կը կախէ, կէս ժամէն
ետեւ կը հանէ, հանկուրցը կը քակէ
եղեր, մէջը մազ մը կը գտնէ, ան մազը
ինչ գոյն է նէ՝ ան գունով կենդանին
իրեն օգտակար կ'ըլլայ կ'ըսեն :

Նոյն իրաւ է որ կերպ կերպ գոյն ու
նեցող ձիերը զատ զատ ալ բնութիւն
կ'ունենան : Նոր համար կ'ըսեն տաճ-
կերէն . Ղալա ալ, սալ եաղըլը, պէն Կօ-
ռոյա, պէսլէ գըլը . Գոլա Կէյմէլ պէր
Գոլա, Կէյեր եալը Գոլայրո-ղա սիյահ օլա :

Ղախէտ՝ ձիերուն մէջը աղէկը հա-

1 Ասոր նման աւելորդապաշտութեանց վրայ
ուրիշ անգամ կը խօսինք :

2 Ալ :

զիւ կը գտնուի . աս տեսակէն չառնելը
և չպահելը շատ աղէկ է :

Ա՛յ՛ ձիերուն մէջ ալ գէշ բարք չու-
նեցողը հազիւ կը գտնուի . կ'ըսուի որ
չորս ոտքերը և ճակատը ճերմակ ըլլայ
նէ՛ գէշ բարքը կոտորած կ'ըլլայ , բայց
դարձեալ հնար չկայ՝ շատ կամ քիչ գէշ
բարք կ'ունենայ : Սանաւանդ վտան-
գաւոր է կայծակի ատեն սև ձիու վրայ
հեծած գտնուիլ , կը վախցուի . վասն
զի անոր վառեալ սևութիւնը համակրու-
թի ունի կայծակը իրեն ձգելու , և իրեն
ալ հեծնողին ալ վնաս կրնայ բերել :

Ե առատ՝ ձին արատաւոր չէ նէ՛ դի-
մացկուն կ'ըլլայ , և գործի ալ աղէկ կը
բանեցուի :

Սողաչիկ՝ ձին դարմանելու աղէկ
կուգայ ու կը գիրնայ . բայց ասոնց մէջ
ալ անանկ թոյլեր ու տկարներ կը գրա-
նուին որ ճամբան դուն կոնակդ առ-
նելու տանելու ես :

Սուժ շառատ՝ ձին թէ որ բաշերը՝
պոչն ու ոտքերը սև չէ նէ , յարգի չէ ,
շունչը կարճ ու ծոյլ կ'ըլլայ :

Ա՛յ՛ երջապէս աղէկ ձի առ և աղէկ ալ
պահէ , իրեն ու կերակուրին աղէկ ուշ
դնելով , մանաւանդ դարմանելուն , վասն
զի ինչպէս որ կ'ըսեն , Խի Լիճար պիւր է՛ .
ինչու որ դարմանը կերակրէն աւելի
կենդանին աշխոյժ կ'ընէ , ու շատ ա-
ռողջութեւն և աղէկութեւն պատճառ է :

Ըսէ որ ձիուդ դու նայելու ես , հե-
տը անուշ վարուէ , ու ամէն բանին ա-
տենովը ուշադիր եղիւր , գիշերն ալ եր-
կու անգամ քովը դնա , գլուխն ու գա-
ւակը շփէ . տակը թաց է նէ՛ մաքրէ ,
չոր խոտ փռել պէտք է նէ՛ փռէ , յար-
դը նորոգէ , քիչ տուր՝ ստէպ տուր .
ասանկը կը սիրէ ձին , ասոր վրայ սէր
մը կը կապէ , կը զուարճանայ , կ'ուրա-
խանայ , և երբոր դու ալ վրան հեծ-
նաս՝ ան ալ զքեզ կ'ուրախացընէ :

Ըսէ որ ուրիշի նայիլ տալու ես , ա-
նանկ ձիապան մը գտնես որ բնական
ալ յարմար ըլլայ , և ձի նայելու սէր
ունենայ : Ա՛յ՛ ամն զի տեսայ անանկ հո-
վիւ , որ ոչխարի հօտը դարնան ատեն
ուր որ ծաղկալից է՝ միայն հոն կը տա-
նէր արծելու , ոչխարներն ալ գիտնա-
լով՝ անօթի կ'երթային մինչև որ ծաղ-
կալից տեղը հասնէին , և ինչուան որ
ծաղիկը չհատնէր՝ խոտի չէր թողուր :
Ա՛յ՛ մէկ ոչխարին մէյմէկ անուն դրեր
էր . հեռուէն որն որ կանչէր՝ անիկայ
խմբէն կը զատուէր , քովը կը վազէր .
քիչ մը աղով կը շահէր զինքը . վասն զի
աղ տալով ան անունը միտքը պահել
տուէր էր : Տեսայ անանկ ջորեպան ալ
որ երբոր ջորիները բեռներովը կը բե-
րէր , մէկէն բեռները կը թափէր . ա-
մենէն առաջ ընելու գործն էր ջորինե-
րը ախոռը քաշել , տակերնին աւել ,
թամբին գօտին թուլցընել , առաջը
նին յարդ թափել . ետև կուգար բեռ-
ները կը վերցընէր , բերած գիր կամ
լուր մը ունէր նէ՛ ան ատենը կուտար ,
կ'երթար անգամ մըն ալ յարդ կը թա-
փէր , ետքը իրեն ալ հոգը կը հոգար :
Վարմանի ատեն գար նէ , թւերը կը
սօթտէր , համետը վար կ'առնէր , սու-
լելով խաղ կանչելով , այսինքն սիրով
անուշութեամբ և ոչ թէ ահամայ կեր-
պով մը դարման կ'ընէր . ուստի ասանկ
նայուած կենդանին ինչպէս չուժովնար
և ազատ չմնար կերպ կերպ հիւանդու-
թիւններէ : Ասանկ ալ ձի պահողը
մասնաւոր սէր պիտի ունենայ ձիու ,
կամ ձիապան ունի նէ՛ ան ալ փութա-
ջան ըլլայ , որ աղէկ մնան կենդանիները :

Ըսէ որ ձիապան ունիս , գէթ երբեմն
աչքիդ առջև դարման ընել տուր :

Կենդանին դարմանելէն ետև ջուր
տաս , ետքն ալ գարին . ոմանք գարիէն
ետև ալ ջուր կուտան , բայց անանկ
վարժեցընելէն է : Ոմանք գարիի տեղ
վարսակ՝ կուտան , բայց վարսակը մա-
զերը կ'երկընցընէ , ու տգեղ կ'ընէ :
Ա՛յ՛ իայն թէ վարսակն անանկ մտրուկնէ

1 Եւրէշ :

2 Աս կարծիքը թէ որ իրաւ է , պատճառը ան
կրնայ ըլլալ որ սև գոյնը աւելի հաղորդական է
եւթարականութեան :

3 Տօնոն :

4 Գլու :

5 Գլու :

1 Իւլաք :

րու աղէկ կուգայ՝ որ լեռը սորված են ,
և իրեք չորս տարուան եղած ախոռը
կը բերես կը կապես , ասանկներուն ա-
րօտի տեղ կ'անցնի , զով կը պահէ ու
չվատուծցնեն :

Սայրի ոլորը՝ տաքութիւն կուտայ
կենդանւոյն :

Եգիպտոս գարիին տեղը ձիուն բակ-
լայ կուտան , բայց ամէն տեղ լաւ չէ .
վասն զի Հայաստան աղէկ ձիու մը
տուող եղաւ , բայց աչքերը կուրցուց :

Սմանք ալ մէկ քող՝ աշընցան ցորեն՝
մէկ քող բակլայ , երկու քող գարի մէկ-
տեղ աղալ կուտան . առտունները ասկէ
մէյմէկ քիչ խիւս կ'ընեն կը կերցընեն ,
իրիկունն ալ իր կերակուրը կուտան , որ
չատ աղէկ կուգայ կենդանւոյն : Սմանք
ալ ցորեն , կորեկ , քիչ մըն ալ չաման՝
կ'աղան ու խիւս կը շինեն , ձիուն կու-
տան : Իսկ գարին ամենէն օգտակար է
ձիուն , ու մազերն ալ կը փայլեցնէ :

Ինչ ձին որ գարին չծամած կ'ուտէ ,
յարգի չէ . վասն զի սնունդ չառնէր ,
անուժ կը մնայ , ճամբու չդիմանար :
Իսանկներուն գարին կ'աղան՝ անանկ
կուտան , թէպէտ շատին ալ օգուտ չը-
նէր . մանաւանդ ճամբորդներն ուր գըտ-
նեն ամէն տեղ աղացած գարի :

Իսն ձին որ գարին լափելով կ'ուտէ
և սօպրակը կը թըջէ՝ յարգի չէ , վասն
զի իջուածք կամ վէրք ունի կոկորդը :
Իսանկին գարիին սօպրակին մէջ քանի
մը մանր քար կը ձգեն որ ակռային դպչի ,
վախուն սկսի զգուշութեամբ ուտել :

Ինչ ձին որ գարին ծանր կ'ուտէ , ծա-
մելով աղէկ կը մանրէ , և ախորժակով
կ'ուտէ , աղէկ ալ կրնայ մարսել , սնունդ
կ'առնէ և աշխատութեան ալ կը դի-
մանայ , յարգի ձի է :

Ինչ ձին որ երկար ատեն կապուած
է , երկար ճամբայ ընելէն օր առաջ
պէտք է հեծնալով քիչ քիչ վարժեցը-
նել . պէտք չէ մէկէն ի մէկ հանել ու
երկար ճամբայ քշել , չէ նէ կը վնասուի :

Ի՞նչ որ կենդանիդ անփորձ է , իջած

տեղդ իրեք իրիկուն իրարու վրայ ա-
սանկ դարմանէ . չորս հաւկիթ , հա-
րիւր տրամ օղի , բուռ մը աղ , քիչ մըն
ալ սապոնի մանրուք աղէկ մը հարէ ,
ուտերուն վրայէն մինչև առջի ոտքե-
րուն կճղակները ուժով մը քըսէ , ը-
ղունգներովդ ալ քերէ որ ներս բանի ,
չատ աղէկ կուգայ կենդանւոյն :

Ինչպէս որ հեծնելու ես՝ կանուխ
յարդ կերցուր , ետքը քաշէ հեծիր :
Ինչև մէկ ժամուան տեղ կենդանին
մի նեղեր . անկէ ետև ալ անոր հոգը
չէ ճամբան ու աշխատութիւնը :

Ճամբան ամէն պատահած տեղդ
ջուր մի տար , վասն զի կը թուլնայ ձին .
զառ ի վեր տեղ ելլելէն առաջ ալ ջուր
մի տար որ չյոգնի կենդանիդ , և չըլլայ
որ հասնելու տեղիդ ալ շատ մօտ եղած
ըլլայ . մէկ ժամու չափ միջոց ունեցած
ըլլայ . ան ատեն իրիկուան գարին ա-
տենն ալ ջուր տալ պէտք չէ : Ետ ալ
քրտնած չըլլայ , մանաւանդ որ տեղ մը
կ'ինջնաս՝ որ կենդանին ալ քիչ մը յոգ-
նութիւն առած կ'ըլլայ , հեծնալու ա-
տենդ ջուր տուր , սանձն ալ բերնէն մի
առնէր՝ որ հանդարտ խմէ :

Իրիկուան իջար , կէս ժամէն աւելի
ժուռ ածցուր կենդանիդ որ աղէկ մը
քրտինքը անցնէ , ետքը կապէ , և թող
տուր որ սանձովը քիչ մըն ալ կենայ ,
անով զբաղի , ու մէկէն ի մէկ յոգնած
յարդ ուտելու ետևէ չըլլայ , ու յարդը
չթափած՝ սանձը մի առնէր որ սանձին
փոշիները լիզէ : Վիչ քիչ դիր յարդը
ու յաճախ , վասն զի աս կերպը կենդա-
նւոյն անուշ կուգայ :

Ետև ածցուցած տեղդ պաղ է նէ ,
ծածկոցը վրան անցուր . կապած տեղդ
ալ պաղ է նէ , սօպրակով յարդը դը-
լուխը անցուր , ոտքին տակը թաց է նէ՝
աւել . չորս ժամ ետքը՝ ան ալ տաք տեղ՝
կռնակը բաց դարման ընելու է , անանկ
որ հինգ ժամ ետքը գարին կախես :

Ետև ածցուցած տեղդ պաղ է նէ՝ տուր , ետքը գարին կախէ . գա-
րին մաղես և անանկ տաս , շատ աղէկ
է . վասն զի անոր փոշին կենդանւոյն
կուրծքը չգոցեր . մէջը աղը ալ կայ նէ

1 Սիւնիէ , Եսէ պահպան :

2 Քիւն :

3 Պարսկ :

4 Պոյ թօխուի :

կը զատուի , կենդանւոյն փնաս չիտար :
 Տօպրակը առնելէն ետեւ նայէ որ
 կենդանին միջոց ունենայ վրայէն յարդ
 ուտելու , վասն զի շատ յոգնած ըլլալով՝
 կ'ըլլայ որ յարդ չկերած քնանայ , դուն
 ալ առտուն ուշադրութիւն չկրնալով
 ընել ջուր կուտաս , որ գարիին վրայէն
 խմելով կը փնասուի . ուրիշը որ իր կեն-
 դանւոյն կանուխ գարի տայ նէ , քու
 ձիդ զատէ քովէն , կամ բուռ մը գարի
 ցանէ յարդին վրայ , որ ակնիտ կամ ա-
 չիչայ՝ չըլլայ : Ետեւորը իրենց կեն-
 դանին ակնիտ չըլլալու համար՝ որոշած
 են , ուր որ իջնան ամէն իրիկուն՝ կեն-
 դանւոյն աչքերը և ականջները ձեռքով
 ուժով մը աճրուելով կը շփեն :
 Կենդանւոյն սանձը առնես նէ՝ զատ
 կախէ , ուրիշի սանձին հետ մի կախեր ,
 մի դպցուներ . վասն զի աս սանձերէն ալ
 կենդանիները պըշտըկող հիւանդութի-
 ներ կ'առնեն . նոյնպէս ալ տօպրակը ,
 ծածկոյթը , քերոցը զատ ըրէ , չգիտցած
 կենդանւոյդ դպցնել մի տար : Եւ բա-
 ներուս աղէկ ուշադրութիւն ընես նէ՝
 կենդանիդ շատ հիւանդութիւններէ ա-
 զատ , առողջ ու ժիր կը մնայ , ճամբոր-
 դութիւնդ ալ հանգիստ կ'ըլլայ :
 Քանի մը ձի և բեռնակիր գրաստ
 ունիս , կ'ուզես որ իրարու ընտանի
 ըլլան , այսինքն մէկտեղ արծին և ի-
 րարմէ ալ չզատուին . քիչ մը ատեն ա-
 սանկ ըրէ . կերակրին տօպրակը փոփոխ
 տուր՝ մէյմը մէկուն մէյմը մէկալին :
 Ձիերը որ կուրտին և մէկմէկու հետ
 աւրուին , երբոր չես կրնար զատել՝ ա-
 սանկ ըրէ . ճանկով չոր աղբ կամ հող
 առ՝ գլխունուն նետէ , կը զատուին :
 Երբեմն կ'ըլլայ որ կենդանին քանի
 մը օր գոցուած կը թողուն անհոգութեւ
 ու ջուր տուած չեն ըլլար . ասանկը ջու-
 րի տանիս նէ , սաստիկ ծարուած ըլլա-
 լով՝ անյագ կերպով ջուր կը խմէ . որով
 կը ճաթի : Եւսանկը պէտք է որ քանի
 մը կաթիլ ջուր բերանը առնելուն պէս՝
 դուրսը քաշես , ու երբեմն երբեմն թո-
 դուս . առջի բերանը քիչ քիչ ջուր

խմէ , և շատ ալ ջուր պէտք չէ տալ :
 Ձին կամ ջորին արօտի կապես նէ ,
 օր ընդ մէջ իրեք անգամ աս դեղս ըրէ .
 հաւկըթին մէջը պարպէ , կ'ապին մէ-
 ջը գիհի խէժ՝ լեցուր , և անանկ կըլ-
 լել տուր . վեց օրը իրեք անգամ աս ը-
 նես նէ , կենդանւոյն շատ տկարութիւն
 ները կ'անցնէ , արիւնը կը մաքրէ , մա-
 զերը կ'աղուորցնէ , և ասկէ ետեւ թող
 որ շատ արածի :

Ձիուն կէս օխա գինի խմցնես նէ ,
 յօժարութեամբ ճամբայ կ'ընէ . բայց
 չկրուած ձիուն խմցնես նէ , շատ կը
 խինջայ , հեծնողին ալ նեղութիւն կու-
 տայ . այսպիսուն խնձոր մը տուր ու-
 տելու , կը կակրղնայ : Պղտիկուց կըու-
 տած ձին շատ չմեծնար , միայն կը լայն-
 նայ՝ ուռածի պէս . կատաղի եղող էջը
 չգիրնար . խոշոր էշերն ալ խարդախ
 կ'ըլլան ու դարն՝ ի վեր չեն կրնար ելլել :

Եւ քուռակը որ լեռը ետի-ի-նէրան
 քովը մեծցած է՝ առջի ձմեռը բերես
 ախոռը կապես նէ , կը նիհարնայ . բայց
 երկրորդ տարին երբոր կը սորվի , ջրին
 կերակրին վարժի նէ՝ կը սկսի լաւ սը-
 նունդ առնել : Եւոր համար կ'ըսուի
 տաճկերէն . Եւ ալբասն՝ Լաւլապան ,
 Դէլի ալբասն՝ Տանդապան :

Պ . Պ

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՒՏ

Երբեմն գոհարները ճախել :

Եւսանկը վրձին մը սապոնջրի մէջ
 թաթխէ , անով թեթեւ կերպով մը
 գոհարներուն վրայէն անցիր , մէկ եր-
 կու վայրկեան զանոնք ջրին մէջ թող ,
 ու հանէ կրակին քովը դիր որ չորնայ .
 ետքը քիչ մը հաց այրէ , փոշի ըրէ ու
 անով գոհարները շփէ :

1 Արեւձ գաւթան :

2 Ճեւհի :